

Organizační struktura centrálních úřadů Gestapa v letech 1938–1939

JAN ZUMR

Takřka okamžitě po převzetí moci v lednu 1933 začali nacisté v Německu s budováním represivního aparátu a tajné policie. Hermann Göring se stal pruským ministrem vnitra a ministerským předsedou, svým výnosem z 26. dubna 1933 byla pruská tajná policie vyčleněna z dosavadního policejního aparátu a vytvořila Úřad tajné státní policie (Geheimes Staatspolizeiamt – Úřad Gestapa). Podřízena byla pruskému ministru vnitra, později přímo pruskému ministerskému předsedovi. O vedení politické policie v Říši se v následujících měsících a letech střetli krom Göringa i říšský ministr vnitra dr. Wilhem Frick a říšský vedoucí SS Heinrich Himmler. Ten byl od dubna 1933 velitelem bavorské tajné policie a během jednoho roku se mu podařilo dostat pod kontrolu politické policie ve všech zemích Německa s výjimkou Pruska a Schaumburg-Lippe. Posledně jmenovaná země však Himmlerovi svou tajnou policii podřídila v červnu 1934 a soupeření mezi říšským vedoucím SS a Göringem bylo de facto rozhodnuto již 20. dubna téhož roku, kdy byl Himmler jmenován jeho zástupcem a inspektorem pruského Gestapa. Přímé vedení převzal jeho chráněnc Reinhard Heydrich.¹

Sjednocování policie a SS bylo avršeno Hitlerovým výnosem z června 1936, kdy bylo Himmlerovi svěřeno vedení policie v celém Německu a titul „náčelník německé policie v říšském ministerstvu vnitra“. Policie byla nově rozdělena na pořádkovou policii (Ordnungspolizei), sestávající především z ochranné policie (Schutzpolizei) a četnictva (Gendarmerie) pod vedením SS-Obergruppenführera a generála policie Kurta Dalugeho, a bezpečnostní policii (Sicherheitspolizei). Do jejího čela byl dosazen SS-Gruppenführer Reinhard Heydrich. Bezpečnostní policie, reprezentovaná Hlavním úřadem bezpečnostní policie (Hauptamt Sicherheitspolizei – HA Sipo), se skládala z tajné státní policie (Gestapo) a kriminální policie (Kripo). Vrcholem vývoje nacistického bezpečnostního aparátu bylo institucionální sloučení bezpečnostní policie a bezpečnostní služby SD (Sicherheitsdienst des Reichsführers SS) v Hlavní úřad říšské bezpečnosti (Reichssicherheitshauptamt – RSHA) 23. září 1939, v jehož čele nestal nikdo jiný než Heydrich. RSHA se dělil do několika úřadů. Gestapo tvořilo v rámci RSHA Úřad IV (Studium a potírání nepřátel – Gegner-Erforschung und -Bekämpfung), který byl v průběhu války několikrát přeorganizován.²

Centrála Gestapa se nacházela v Berlíně na Prinz-Albrecht-Straße 8 (dnes Niederkirchnerstraße 8) v budově bývalé školy uměleckých řemesel. Sousedící hotel Prinz Albrecht na Prinz-Albrecht-Straße 9 sloužil jako sídlo říšského vůdce SS a náčelníka německé policie Heinricha Himmlera. V bezprostřední blízkosti obou budov stál palác prince Albrechta na Wilhelmstraße 2, který nejprve od roku 1934 využívala SD a kde od roku 1939 sídlil RSHA.³ Žádný z těchto objektů již dnes neexistuje, na jejich místě byla zbudována stálá expozice „Topografie teroru“ (Topographie des Terrors), která přibližuje nacistický teror v letech 1933 až 1945 a je bezplatně přístupná veřejnosti.⁴

Na Prinz-Albrecht-Straße 8 ale nesídlil jen Úřad Gestapa, své sídlo zde měl i Hlavní úřad bezpečnostní policie.⁵ Je třeba zdůraznit, že oba úřady byly v podstatě jeden organický celek. Oddělení II Úřadu Gestapa tvořilo odbor vnitropolitické policie na HA Sipo, který byl takřka identicky strukturován. Obdobná situace panovala i v případě oddělení III odboru kontrarozvědky. Zde byly ale strukturální rozdíly větší. Přinejmenším velká část zaměstnanců Úřadu tajné státní policie tak zároveň působila i na Hlavním úřadě bezpečnostní

1 KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938–1939*. Památník Terezín, Terezín 2014, s. 16–17; SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945*. Naše vojsko, Praha 1986, s. 13–14.

2 KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou*, s. 17–19; SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*, s. 15–16.

3 RÜRUP, Reinhard (ed.): *Topographie des Terrors. Gestapo, SS und Reichssicherheitshauptamt auf dem „Prinz-Albrecht-Gelände“*. Eine Dokumentation (15. überarbeitete und erweiterte Auflage). Arenhövel, Berlin 2004, s. 11–15.

4 Viz <http://www.topographie.de/> (citováno k 18. 2. 2019).

5 *BArch Berlin*, f. Reichssicherheitshauptamt (dále jen R 58)/840, Geschäftsverteilungsplan des Hauptamtes Sicherheitspolizei. Stand vom 1. Januar 1938, l. 121–151.

policie. To znamená, že neměli dvě, ale jen jednu kancelář, a nevykonávali dvojí práci, nýbrž jejich práce pro Úřad Gestapa byla zároveň prací i pro HA Sipo.

Hlavní úřad bezpečnostní policie tvořil ministerskou instanci. Vedoucím oddělení a referátů na Úřadu Gestapa tedy případně ministerské funkce. V HA Sipo se tak sloučila ministerská i správní instance. Pokud si úředníci tajné státní policie počínali jako ministerský úřad, označovali se

jako Hlavní úřad bezpečnostní policie. Při interně-správních opatřeních působili jako Úřad tajné státní policie.⁶

Na následujících řádcích bude představena podoba centrálních úřadů Gestapa z let 1938 až 1939. Organizační členění je užitečné znát i z toho důvodu, že podřízené (řídící) úřadovny byly organizovány podle jeho vzoru. Organizační struktura a personální obsazení RSHA bude zveřejněno v některém z dalších čísel revue *Paměť a dějiny*, stejně jako slo-

žení řídících úřadoven z Protektorátu Čechy a Morava.

Hlavní úřad bezpečnostní policie se interně dělil na tři úřady. Úřad správy a práva (Amt Verwaltung und Recht) zajišťoval jeho administrativní chod, Úřad politické policie (Amt Politische Polizei) reprezentoval Gestapo, zatímco název Úřadu kriminální policie (Amt Kriminalpolizei) hovořil sám za sebe. Níže je uvedena podoba druhého jmenovaného k počátku roku 1938.⁷

Organizační struktura Úřadu politické policie při Hlavním úřadu bezpečnostní policie z 1. ledna 1938

Náčelník bezpečnostní policie: SS-Gruppenführer Reinhard Heydrich⁸
Zástupce: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best⁹

Úřad politické policie

Náčelník: SS-Gruppenführer Reinhard Heydrich
Zástupce pro odbor vnitropolitická policie: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller¹⁰
Zástupce pro odbor kontrarozvědka (Abwehrpolizei): SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Odbor vnitropolitické policie

Vedoucí: SS-Standartenführer vrchní vládní rada Heinrich Müller
Ministerské úkoly následujících oborů Oddělení II Úřadu Gestapa

Referát II A: Komunisté a jiné marxistické skupiny
Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller¹¹
Zástupce: kriminální ředitel Bock
Obor A: Komunismus
Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller

Pomocný referent: Kriminální rada Kurt Geissler
Přidělení: Kriminální komisař Heinrich Krupke¹², vrchní vládní inspektor Quoß, vrchní vládní inspektor Thiedeke, policejní inspektor Krumrey
Obor B: Marxismus¹³
Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller
Pomocný referent: Kriminální rada Bruno Sattler
Přidělení: Policejní inspektor Eckerle
Obor C: Sověští Rusové, ruští emigranti, státu nepřátelští cizinci, anarchismus, syndikalismus
Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller
Pomocný referent: Kriminální rada Schröder
Přidělení: Kriminální komisař Helm, policejní inspektor Baberske
Obor D: Bolševismus¹⁴
Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller
Pomocný referent: Kriminální ředitel Bock
Přidělení: Kriminální komisaři Reichenbach, Döring, Wolff a Albert Hardtke¹⁵, policejní inspektor Fumy
Obor E: Falšování pasů s politickým pozadím a jiné technické otázky v rámci potírání II. a III. internacionály

6 TUCHEL, Johannes: Gestapa und Reichssicherheitshauptamt. Die Berliner Zentralinstitutionen der Gestapa. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Die Gestapo. Mythos und Realität*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1995, s. 95-96.

7 *BArch Berlin*, f. R 58/840, Geschäftsverteilungsplan des Hauptamtes Sicherheitspolizei. Stand vom 1. Januar 1938, l. 121-145. Ne vždy se podařilo dohledat křestní jména jednotlivých úředníků. V originále jsou uvedena pouze příjmení.

8 Jeho životopis viz např. GERWARTH, Robert: *Reinhard Heydrich, Hitlerův kat*. Paseka, Praha - Litomyšl 2012.

9 K němu viz HERBERT, Ulrich: *Best. Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft 1903-1989*. Dietz, Bonn 1996.

10 SEEGER, Andreas: Vom bayerischen „Systembeamten“ zum Chef der Gestapo. Zur Person und Tätigkeit Heinrich Müllers (1900-1945). In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Die Gestapo. Mythos und Realität*, s. 255-267.

11 Jak je zřejmé z následujících řádků, Heller - jakož i řada dalších mužů - zastával v HA SIPO celou řadu funkcí. Reálně by nemohli zvládat jejich vykonávání, je ale třeba si uvědomit, že hlavní tíhu práce nesli vedoucí jednotlivých oborů a jejich podřízení v Úřadu Gestapa. Ten byl organizačně inkorporován do Hlavního úřadu bezpečnostní policie, kde obvykle jeden referent dohlížel na celý referát.

12 Heinrich Krupke byl od roku 1939 až do června 1943 vedoucím referátů II BM a II P u pražské řídicí úřadovny Gestapa. Následně působil až do jara 1944 jako přednosta plzeňské venkovní služebny Gestapa, poté byl nasazen u velitele bezpečnostní policie a SD v Maďarsku, kde zahynul. ABS, f. karty příslušníků Gestapa, Heinrich Krupke.

13 S pojmem marxismus nacisté nespojovali komunistickou stranu, ale sociální demokracii.

14 Obor se pravděpodobně zabýval sledováním sovětských bolševiků činných v Německu či komunistickou internacionálou.

15 Albert Hardtke byl v letech 1939-1945 vedoucím venkovní služebny Gestapa v Hradci Králové. Po skončení druhé světové války byl v Československu odsouzen k trestu smrti a popraven. Viz *Státní oblastní archiv Zámrsrsk*, f. Mimořádný lidový soud Hradec Králové, sp. zn. Ls 33/47.

Referent: Vládní a kriminální rada Reinhold Heller

Pomocný referent: Kriminální rada Paul Opitz

Referát II B: Katolická církev, evangelická církev, sekty, emigranti, Židé, zednářské lóže

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor A: Katolická církev

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Vládní asesor Rudolf Bergmann, policejní inspektor Schönfelder

Obor B: Evangelická církev

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Asesor Bernhard Baatz¹⁶, vrchní policejní inspektor Stark

Obor C: Sekty

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Asesor Bernhard Baatz, policejní inspektor Roggon

Obor D: Emigranti

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Vládní asesor Lange, vrchní vládní inspektor Wassenberg, vrchní vládní inspektor Oppermann

Obor E: Židé

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Vládní asesor Freytag, policejní inspektor Mischke

Obor F: Lóže

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Kurt Lischka

Přidělení: Vládní asesor Freytag, vrchní vládní inspektor Wöhrn

Referát II C: Reakce, opozice, rakouské záležitosti

Referent: SS-Sturmbannführer Franz Josef Huber

Obor A: Reakce

Referent: SS-Sturmbannführer Franz Josef Huber

Pomocný referent: Willy Litzenberg

Přidělení: Kriminální komisař Förster

Obor B: Opozice

Referent: SS-Sturmbannführer Franz Josef Huber

Pomocný referent: Willy Litzenberg

Přidělení: Kriminální komisař Sader

Obor C: Rakouské záležitosti

Referent: SS-Sturmbannführer Franz Josef Huber

Pomocný referent: Willy Litzenberg

Přidělení: SS-Hauptsturmführer Dr. Humbert Achamer-Pifrader¹⁷, vrchní policejní inspektor Nowack

Referát II D: Ochranná vazba, koncentrační tábory

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor A: Ochranná vazba

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Kriminální rada Emil Berndorff

Přidělení: Vrchní vládní inspektor Kettenhofen

Obor B: Koncentrační tábory

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Kriminální rada Emil Berndorff

Přidělení: Vrchní vládní inspektor Kettenhofen

Referát E: Hospodářské, agrární, sociálněpolitické a spolkové záležitosti

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor: Hospodářské, agrární, sociálněpolitické a spolkové záležitosti

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Vládní asesor Weiß

Přidělení: Asesor Dr. Hans Schick, Asesor Schulz, vládní rada Dr. Max Großkopf, vrchní vládní inspektor Storkebaum, policejní inspektor Kosmalski

Referát II G: Kontrola rozhlasu („černé“ vysílání)

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor: Kontrola rozhlasu („černé“ vysílání)

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Kriminální rada Alwin Wipper, kriminální komisař Lehmann

Referát II H: Záležitosti NSDAP, jejich formací a přidružených svazů¹⁸

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Obor A: Záležitosti strany a jejich přidružených svazů

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

16 Baatz byl jako SS-Obersturmbannführer od konce roku 1944 komandérem bezpečnostní policie v Liberci. NA, f. Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sign. 110-8/29, Befehls- und Nachrichtenblatt des Befehlshabers der Sicherheitspolizei und des SD, 10. 1. 1945, l. 42-43.

17 Jeho biogram viz GAFKE, Matthis: *Heydrichs Ostmärker. Das österreichische Führungspersonal der Sicherheitspolizei und des SD 1939-1945 (Veröffentlichungen der Forschungsstelle Ludwigsburg)*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2015, s. 103-144.

18 Mezi formace (Gliederungen) NSDAP patřily např. SS, SA či Hitlerjugend, zatímco mezi přidružené svazy (angeschlossene Verbände) se řadily např. Německá pracovní fronta (Deutsche Arbeitsfront - DAF) či Říšská pracovní služba (Reichsarbeitsdienst - RAD).

Přidělení: Kriminální komisař Kurt Stage, kriminální komisař Felix Heide¹⁹, vrchní policejní inspektor Buskool

Obor B: Záležitosti formací strany

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

Přidělen: kriminální komisař Dr. Neubourg

Obor C: Zvláštní úkoly zástupce Vůdce²⁰

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

Přidělení: Úřední rada Kranz, kriminální komisař Kurt Stage

Referát II J: Zahraniční politická policie²¹

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor: Zahraniční politická policie

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Přidělen: Kriminální komisař Scholz

Referát II – Ber[ichte]: Situační zpráva

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Obor: Situační zprávy, hlášení událostí

Referent: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada Heinrich Müller

Pomocný referent: Policejní rada Zimmermann

Referát II P: Tisk

Referát: Vládní rada Klein

Obor A: Domácí tisk, domácí literatura

Referent: Vládní rada Klein

Pomocný referent: Vládní asesor Dr. Wilhelm Altenloh

Přidělení: Úřední rada Nyncke, vrchní policejní inspektoři Seidel a Mauch

Obor B: Zahraniční tisk, zahraniční literatura

Referent: Vládní rada Klein

Pomocný referent: Vládní rada Dr. Fritz Rang

Přidělení: Úřední rada Böhmer, policejní inspektor Kryschak

Obor C: Církevní literatura, kulturní politika

Referent: Vládní rada Klein

Pomocný referent: Vládní asesor Dr. Weimann

Přidělen: Policejní inspektor Jessel

Referát II S: Potírání homosexuality a potratů

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Obor A: Potírání homosexuality

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

Přidělení: Kriminální komisař Schiele, Kriminální inspektor Fritz Fehling

Obor B: Potírání potratů

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

Přidělen: Kriminální komisař Joachim Kaintzik

Obor C: Říšská centrála k potírání homosexuality a potratů

Referent: SS-Sturmbannführer kriminální rada Josef Meisinger

Pomocný referent: Kriminální rada Herbert Küßner

Přidělen: Kriminální komisař Erich Jacob

Odbor kontrarozvědka (Abwehrpolizei):

Vedoucí: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Obor A: Kontrašpionáž (Spionageabwehr)

Referent: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Pomocní referenti: Kriminální ředitel Herbert Geißel, kriminální rada Walter Blaesing

Obor B: Cizinecká legie

Referent: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Pomocný referent: Kriminální rada Dr. Herbert Fischer

Obor C: Přicestování cizích důstojníků²²

Referent: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Pomocný referent: Kriminální rada Walter Blaesing

Obor D: Odpírači vojenské služby (Refraktäre) a dezertéři

Referent: SS-Oberführer vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Pomocný referent: Kriminální rada Walter Blaesing

Úřad tajné státní policie se skládal ze čtyř oddělení. První mělo na starosti hospodářské a personální záležitosti, druhé vnitropolitické záležitosti (Innerpolitische Angelegenheiten), třetí záležitosti obranného zpravodajství (Abwehrangelegenheiten) a konečně čtvrté technické záležitosti (Technische Angelegenheiten). Níže je

uvedena struktura druhého a třetího oddělení ve stavu k 1. lednu 1938, resp. 1. červenci 1939.²³ Pokud roku 1939 zastávala funkci jiná osoba než v roce předchozím, je její jméno uvedeno v závorce. Totéž analogicky platí v případě vyšších hodností. Důvod, proč je k pozdějšímu datu uvedeno mnohem více důstojnických hodností SS,

spočíval v realizaci výnosu říšského vůdce SS a náčelníka německé policie z 23. června 1938. Ten upravoval přijímání příslušníků bezpečnostní policie do SS a narovnávání jejich hodností s těmi úředními.²⁴ Teprve poté dostala celá procedura pevná pravidla a od léta 1938 můžeme sledovat „povyšovací boom“ v řadách úředníků Gestapa.

19 Felix Heide působil od roku 1939 u pražské řídicí úřadovny Gestapa, kde nejprve pracoval v referátu II A. Od července 1943 vedl referát zabývající se cizinci nasazenými v protektorátním hospodářství a od dubna 1944 referát IV 4 potírající „světónázorové protivníky“ (církev, Židé). ABS, f. karty příslušníků Gestapa, Felix Heide; tamtéž, f. Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD, sign. 52-42-3, organizační členění pražské řídicí úřadovny Gestapa, červenec 1943 (blíže nedatováno), l. 78-88 a tamtéž, f. Stíhání nacistických válečných zločinců, sign. 325-61-6, organizační členění pražské řídicí úřadovny, nedatováno (pravděpodobně duben 1944), l. 36-41.

20 Míněn je Rudolf Hess.

21 Kontakty se zahraničními politickými policiemi.

22 Zřejmě se jednalo o důstojníky zahraničních armád.

Organizační struktura Úřadu tajné státní policie z let 1938–1939²⁵ (kráceno)²⁶

Vedoucí: SS-Gruppenführer Reinhard Heydrich

Zástupce: SS-Oberführer (SS-Brigadeführer) vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Oddělení II: Vnitropolitické záležitosti

Vedoucí: SS-Standartenführer vrchní vládní a kriminální rada (SS-Oberführer říšský kriminální ředitel) Heinrich Müller

Hlavní kancelář oddělení II: Policejní rada (kriminální ředitel) Zimmermann

Policejní věznice: Policejní rada (kriminální ředitel) Zimmermann

Vedoucímu oddělení II bezprostředně podřízen:

Obor II (N): Zpravodajství

Vedoucí: Kriminální inspektor Leonhard Halmanseger

Obor II (Ü): Monitorování (Überwachungen)

Vedoucí: Kriminální inspektor Scheffler

Referát II A: Komunismus, marxismus²⁷, sovětsí Rusové, státu nepřátelští cizinci

Vedoucí: Vládní a kriminální rada (SS-Sturmbannführer vrchní vládní rada) Reinhold Heller

Zástupce: Kriminální ředitel Bock (vládní a kriminální rada Paul Opitz)

Obor II A 1: Pozorování a sledování komunistického hnutí a všech vedlejších a pomocných organizací (navrátilci z Ruska)

Vedoucí: (SS-Obersturmführer) kriminální rada Kurt Geissler

Zástupce: (kriminální komisař Giering)

Obor II A 2: Pozorování a potírání marxistického hnutí

Vedoucí: (SS-Obersturmführer) kriminální rada Bruno Sattler

Zástupce: (vládní a kriminální rada Paul Opitz)

Obor II A 3: Pozorování sovětských Rusů a zpracování státu nepřátelských cizinců (jugoslávská emigrace)

Vedoucí: (SS-Obersturmführer) kriminální rada Erich Schröder

Zástupce: (SS-Untersturmführer kriminální komisař Legath)

Obor II A 4: Věcné vyhodnocení všech forem výskytu komunismu na světě

Vedoucí kriminální ředitel Bock (kriminální ředitel Josef Vogt)

Zástupce: (kriminální komisař Wolf)

Obor II A 5: Záležitosti falšování pasů

Vedoucí: Kriminální rada (vládní a kriminální rada) Paul Opitz

Zástupce: (SS-Untersturmführer kriminální komisař Lepek)

Referát II B: Konfese, Židé, svobodní zednáři, emigranti, pacifisté

Vedoucí: (SS-Sturmbannführer) vládní asesor (vládní rada) Kurt Lischka

Zástupce: Vládní asesor Dr. Lange (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Bernhard Baatz)

Obor II B 1: Zpracování všech záležitostí politického katolicismu

Vedoucí: Asesor Rudolf Korndörfer (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Bernhard Baatz)

Zástupce: Asesor Bernhard Baatz (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Alfred Schweder)

Obor II B 2: Zpracování všech politicko-policejních záležitostí evangelického církevního hnutí

Vedoucí: (SS-Hauptsturmführer) asesor (vládní asesor) Bernhard Baatz

Zástupce: Asesor Rudolf Korndörfer (vládní asesor Roth)

Obor II B 3: Pozorování a sledování emigrantů

Vedoucí: Vládní asesor Dr. Lange (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Zimmermann)

Zástupce: Vládní asesor Freitag (Asesor Walter Jagusch)

Obor II B 4: Svobodné zednářství, evidence a kontrola všech židovských organizací a svazů, vystěhovalectví Židů, antižidovská sdružení, židovský tisk, Židovstvo v zahraničí

Vedoucí: Vládní asesor Freitag (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Hülff)

Zástupce: Vládní asesor Dr. Lange (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Zimmermann)

Referát II C: Reakce, opozice

Referent: SS-Sturmbannführer Franz Josef Huber (SS-Hauptsturmführer kriminální rada Willy Litzenberg)

Zástupce: Kriminální rada Willy Litzenberg (kriminální komisař Förster)

Obor II C 1: Bývalá středová a praviceová sdružení, svazy a společnosti²⁸

Vedoucí: Kriminální komisař Förster

Zástupce: Kriminální rada Willy Litzenberg (kriminální komisař Sader)

Obor II C 2: Černá fronta (Schwarzes Front)²⁹, Stennesovo hnutí,³⁰ Tannenbergský spolek³¹ se všemi svými vedlejšími a pod-organizacemi

23 Poslední dochovaná organizační struktura HA SIPO je z 1. 1. 1938, kdežto k Úřadu tajné policie se dochovala struktura nejen z 1. 1. 1938, ale i z 1. 7. 1939.

24 *Ministerial-Blatt des Reichs- und Preußischen Ministeriums des Innern*, Jahrgang 1938, výnos říšského vůdce SS a náčelníka německé policie z 23. 6. 1938, s. 1089–1091.

25 *BArch Berlin*, f. 58/2352, Geschäftsverteilungsplan des Geheimen Staatspolizeiamts. Stand vom 1. Januar 1938 und 1. Juli 1939, l. 1–35.

26 Vynecháno bylo oddělení I (personální a hospodářské záležitosti) a oddělení IV (technické záležitosti), zkráceno bylo oddělení III. Referáty III A až III E měly na starosti i kontrašpionáž v jednotlivých německých zemích. Zkrácena byla i náplň činnosti ref. II C, II E a II P.

27 Viz poznámka výše.

28 Např. sdružení blízka bývalé katolické straně Zentrum, monarchistické a šlechtické spolky a spolky veteránů z první světové války.

29 Černá fronta byla vytvořena z Bojového společenství revolučních nacionálních socialistů (Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten – KGRNS), které samo vzniklo odštěpením z NSDAP. V jejím čele stál Otto Strasser (1897–1974). Po převzetí moci v Německu nacisty byla Černá fronta zakázána a Strasser uprchl za hranice.

30 Walter Stennes (1895–1983) zastával vysoké funkce v SA, v roce 1931 se však s Hitlerem názorově rozešel, načež založil Nacionálněsocialistické bojové společenství Německa (Nationalsozialistische Kampfbewegung Deutschlands – NSKD). Toto hnutí však nikdy výraznějšího vlivu nenabývalo a po uchopení moci nacisty Stennes se svou rodinou emigroval do Číny.

31 Šlo o národovecký spolek vzniklý v Německu po první světové válce. Jeho členy byly převážně bývalí vojáci a jeho nejvýznamnějším představitelem byl bývalý generál Hans Ludendorff (1873–1941). Postupně pod vlivem jeho konspiračních teorií upadl do bezvýznamnosti a nakonec jej nacisté v roce 1933 zakázali.

Vedoucí: Kriminální rada Willy Litzenberg (kriminální komisař Werner)
 Zástupce: Kriminální komisař Förster (SS-Untersturmführer kriminální komisař Prochnow)
 Obor II C 3: Rakouští uprchlíci (zrušen po anšlusu Rakouska)
 Vedoucí: SS-Obersturmführer Dr. Achamer-Pifrader
 Zástupce: Dr. Kern

Referát II D: Ochranná vazba – zpracování všeobecných a jednotlivých vazebních věcí, záležitosti koncentračních táborů
 Referent: (SS-Hauptsturmführer) kriminální rada (vládní a kriminální rada) Dr. Emil Berndorff
 Zástupce: Vrchní vládní inspektor Kettenhofen

Referát II E: Hospodářství
 Referent: Vládní asesor Weiß-Bollandt (SS-Sturmbannführer vládní rada Dr. Max Großkopf)
 Zástupce: Vládní rada Dr. Max Großkopf (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Bruno Lettow³²)
 Záležitosti čtyřletého plánu³³ (později převedeno do oboru II E 4): Asesor Dr. Bruno Lettow
 Obor II E 1: Hospodářskopolitické záležitosti
 Vedoucí: Vládní asesor Schulz (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Hans Schick)
 Zástupce: Asesor Dr. Ernst Jahr (asesor Reipert)
 Obor II E 2: Agrárně-politické záležitosti
 Vedoucí: Vládní asesor Dr. Max Großkopf (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Bruno Lettow)
 Zástupce: Asesor Dr. Schilling (SS-Obersturmführer vládní asesor Dr. Ernst Jahr)
 Obor II E 3: Sociálněpolitické záležitosti
 Vedoucí: Dr. Hans Schick (SS-Obersturmführer vládní asesor Dr. Ernst Jahr)
 Zástupce: Dr. Schilling (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Bruno Lettow)
 Obor II E 4: Záležitosti spolků (záležitosti čtyřletého plánu)
 Vedoucí: Dr. Hans Schick (SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Bruno Lettow)
 Zástupce: Dr. Schilling (SS-Obersturmführer vládní asesor Dr. Ernst Jahr)

Referát II F: Kartotéka, personální spisy, záležitosti reputací (Leumundsangelegenheiten)
 Referent: Vrchní policejní inspektor Paul Matzke
 Zástupce: Policejní inspektor (vrchní policejní inspektor) Johannes Witzel

Referát II G: Sledování, atentáty, všeobecné záležitosti zbraní, identifikační služba, stálá služba, kverulantství, zvláštní úkoly
 Referent: Kriminální rada Alwin Wipper
 Zástupce: Kriminální komisař Scholz (v červenci 1939 neobsazeno)

Referát II H: Záležitosti členů strany (záležitosti strany, jejich formací a přidružených svazů, zahraniční nacionální socialismus a fašismus)
 Referent: SS-Obersturmbannführer kriminální rada (vládní a kriminální rada) Josef Meisinger
 Zástupce: V lednu 1938 neobsazeno (SS-Sturmbannführer kriminální rada Kurt Stage)
 Obor II H 1: Všeobecné záležitosti členů strany, pokud se netýkají oboru II H 2 (záležitosti strany, pokud se netýkají oboru II H 2, zahraniční nacionální socialismus a fašismus)
 Vedoucí: (SS-Sturmbannführer) kriminální komisař (kriminální rada) Kurt Stage
 Zástupce: Kriminální komisař Dr. Neubourg (SS-Untersturmführer kriminální komisař Felix Heide)³⁴
 Obor II H 2: Záležitosti SA³⁵, SS, NSKK³⁶, HJ³⁷, BdM³⁸, DLV³⁹, Feldjägerskorps⁴⁰, Bündische Jugend⁴¹
 Vedoucí: (SS-Obersturmführer) kriminální komisař Dr. Neubourg
 Zástupce: Kriminální komisař Felix Heide (SS-Sturmbannführer kriminální komisař Samerski)

Referát II J: Zahraniční policie, styk se zahraničními úřady
 Referent: Kriminální komisař Scholz (SS-Oberführer říšský kriminální ředitel Heinrich Müller)
 Zástupce: Policejní inspektor Höfer Scholz (neuveden)

Referát II P: Politicko-policejní zpracování tisku
 Referent: Vládní rada Klein (SS-Sturmbannführer vládní rada Dr. Fritz Rang)
 Zástupce: Vládní rada Dr. Fritz Rang (SS-Sturmbannführer vládní rada Dr. Wilhelm Altenloh)
 Obor II P 1: Tuzemský tisk a písemnictví
 Vedoucí: (SS-Sturmbannführer) vládní asesor (vládní rada) Dr. Wilhelm Altenloh
 Zástupce: neuveden (SS-Untersturmführer vládní asesor Keller)
 Obor II P 2: Zahraniční tisk a písemnictví, tisk menšin a emigrantů
 Vedoucí: (SS-Sturmbannführer) vládní rada Dr. Fritz Rang

32 Dr. Bruno Lettow byl od srpna 1939 do konce roku 1941 zástupcem vedoucího řídicí úřadovny Gestapa v Brně. Poté působil v RSHA a následně velel úřadovně v Karlových Varech a Saské Kamenici (Chemnitz). Zemřel nepotrestán v západním Německu v roce 1986. *BArch Berlin*, f. SS-Offiziersakten/257 A a f. Akten des Rasse- und Siedlungshauptamtes/D 5036, Bruno Lettow (nar. 19. 1. 1910); *BArch Ludwigsburg*, AR 8077/88.

33 Čtyřletý plán vyhlásili nacisté v roce 1936 a měl Německu zajistit hospodářskou autarkii a připravit jeho hospodářství na válku. Za jeho realizaci zodpovídal Hermann Göring.

34 K němu viz výše.

35 Sturmabteilung, úderné oddíly NSDAP.

36 Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps, Nacionálněsocialistický motoristický sbor.

37 Hitlerjugend, mládežnická organizace NSDAP.

38 Bund Deutscher Mädel, Svaz německých dívek. Dívčí část HJ.

39 Deutscher Luftsportverband, Německý svaz sportovního létání.

40 Sbor polních myslivců. Jednalo se o zvláštní formaci SA, která sloužila jako polní policie. V roce 1936 byla oficiálně rozpuštěna a začleňována do pořádkové policie.

41 Mládežnické hnutí ve Výmarské republice.

Zástupce: Neuveden (SS-Sturmabführer vládní rada Dr. Wilhelm Altenloh)
 Obor II P 3: Kulturní politika, církevní a konfesní tisk, film, divadlo, rozhlas
 Vedoucí: Vládní asesor Dr. Walter Hammer (SS-Untersturmführer vládní asesor Keller)

Referát II S: Potírání homosexuality a potratů
 Referent: SS-Obersturmführer kriminální rada (vládní a kriminální rada) Josef Meisinger

Zástupce: Neuveden (SS-Sturmabführer kriminální rada Kurt Stage)
 Obor II S 1: Potírání homosexuality

Vedoucí: Kriminální komisař Joachim Kaintzik (kriminální komisař Schiele)
 Zástupce: Neuveden (kriminální inspektor Fritz Fehling)

Obor II S 2: Potírání potratů
 Vedoucí: Kriminální komisař Jacob (kriminální komisař Joachim Kaintzik)
 Zástupce: Neuveden (SS-Untersturmführer kriminální komisař Georg Müller)

Od dubna 1939 služebna: Politicko-policejní záležitosti Říšského protektorátu Čechy a Morava

Vedoucí: SS-Hauptsturmführer vládní asesor Dr. Gustav Jonak⁴²

Oddělení III: Záležitosti obranného zpravodajství

Vedoucí: SS-Oberführer (SS-Brigadeführer) vyšší ministerský úředník Dr. Werner Best

Zástupce: SS-Oberführer (SS-Brigadeführer) vládní rada (vrchní vládní rada) Heinz Jost⁴³

Hlavní kancelář oddělení III: (SS-Hauptsturmführer) vrchní policejní inspektor (policejní rada) Hillgärtner

Referát III A: Obrana proti špionáži z následujících zemí: Francie, Lucembursko, Švýcarsko, Španělsko, Portugalsko a jejich kolonie

Referent: (SS-Hauptsturmführer) kriminální komisař (kriminální rada) Dr. Herbert Fischer

Referát III B: Obrana proti špionáži z následujících zemí: Velká Británie včetně dominií a kolonií, Irsko, Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Norsko, Švédsko, státy na americkém kontinentě

Referent: Kriminální rada Dr. Ernst Schambacher

Referát III C: Obrana proti špionáži z následujících zemí: Polsko, Rumunsko, Jugoslávie (nanejvýš do června 1939), Bulharsko, Řecko
 Referent: Kriminální rada (kriminální ředitel) Walter Kubitzky

Referát III D: Obrana proti špionáži z následujících zemí: Sovětský svaz, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Finsko, Japonsko včetně kolonií, Čína, ostatní asijské země, pokud nejsou koloniemi

Referent: Kriminální komisař (kriminální rada) Heinz Fenner

Referát III E: Obrana proti špionáži z následujících zemí: Československo (pouze do jara 1939), Rakousko (pouze do jara 1938), Maďarsko, Itálie včetně kolonií, nejspíše od července 1939 Jugoslávie

Referent: (SS-Obersturmführer) kriminální komisař (kriminální rada) Walter Liska⁴⁴

Referát III F: Sabotáže, nehody a požáry v zařízeních Wehrmachtu a zbrojním průmyslu, záležitosti tajné polní policie

Referent: Kriminální ředitel Hubert Geissel (SS-Sturmabführer vládní rada Dr. Christian Baumann)

Referát III G: Základní směrnice pro činnost politického obranného zpravodajství, všeobecné úkoly obranného zpravodajství

Referent: Kriminální rada Walter Blaesing

Referát III H: Zřizování komisariátů a postů pohraniční policie, materiální zabezpečení těchto míst, ubytování úředníků

Referent: SS-Standartenführer (vládní rada) Dr. Hans Trummler

Referát III J: Menšiny na říšském území, německé menšiny v zahraničí, cizinci a jejich organizace, spolky na říšském území, pokud nepřipadá v úvahu speciální referát oddělení II

Referent: (SS-Hauptsturmführer) vrchní policejní inspektor Erwin Jarosch

(od července 1939) Referát III K: Centrální kartotéka cizinců

Referent: SS-Sturmabführer úřední rada Dr. Schubert

Uvedení muži představovali elitu nacistického represivního aparátu. Během druhé světové války i nadále působili v jeho centrálním orgánu – RSHA. A nejen tam. V rámci Heyd-

richovy koncepce „bojující správy“ byli nasazováni na všech místech okupované Evropy, ať už jako velitelé stálých služeben bezpečnostní policie a SD, či mobilních vyhlazovacích ope-

račních skupin a oddílů. Nejednalo se tedy „pouze“ o vrahy od psacího stolu, ale rovněž o muže, kteří osobně vykovali teror v „poli“ a za kterými zůstaly statisíce zavražděných.⁴⁵

⁴² Gustav Jonak byl původně československý občan, radikální německý nacionalista, který po mnichovské dohodě odešel do Německa. Tam začal pracovat na berlínské centrále Gestapa a na jaře 1939 převzal referát specializující se na problematiku protektorátu. Od srpna 1942 působil jako vrchní zemský rada v Ostravě. Po skončení války byl v Československu odsouzen na 12 let vězení, v roce 1955 byl předčasně propuštěn a odsunut do západního Německa. WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichsicherheitshauptamtes*. Hamburger Edition, Hamburg 2002, s. 354–355, 741.

⁴³ Heinz Jost byl v říjnu 1938 velitelem operační skupiny Drážďany (Einsatzgruppe Dresden), která obsazovala severní Moravu a severní, severozápadní a západní Čechy. Srov. KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou*, s. 58–60.

⁴⁴ Liska byl od března do června 1939 vedoucím kontrarozvědného oddělení pražského Gestapa. Po vypuknutí druhé světové války sloužil v okupovaném Krakově a Lublinu a od roku 1944 působil jako velitel Gestapa v Osnabrücku. K němu viz SOA Praha, f. Mimořádný lidový soud Praha, sp. zn. 166/48, životopis Wilhelma Clemense z 6. 1. 1947 a WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten*, s. 350.

⁴⁵ K velitelskému sboru RSHA srov. WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten*.